

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh648>

EVRENSEL BİR TEMA OLARAK DÜŞMÜŞ KADIN: *FANTİNE*, *MARTA EL-BÂNÎ* VE *YATIK EMİNE*

Yusuf KÖŞELİ*

Özet

Fransız İhtilali'nin özgürlük ve eşitlik prensibi başta Fransa olmak üzere tüm Batı halkları arasında geniş yankı bulmuş ancak beklentilerin tam aksine oluşan eşitsiz sınıf ve rol dağılımı, toplumun farklı kesimlerinin daha da kötü durumlara düşmesine yol açmıştır. Nitekim 18. yüzyılın sonlarıyla 19. yüzyılın başlarında Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya gibi birçok ülkede zor koşullar altında yaşamak için bedenlerini satmak zorunda kalan kadınların sayısı hızla artmaya başlamış buna paralel olarak da dönemin Batı anlatıları bu toplumsal olguya geniş yer ayırmıştır.

Osmanlı Devleti ve Arap ülkeleri gibi müslüman toplumlarda asla hoş karşılanmamış ve bu cürümü işleyenler ağır toplumsal cezalara maruz bırakılmıştır. Bununla birlikte 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren öncelikle gayri müslim kadınlara atfedilerek işlenen fuhuş teması 20. yüzyılın ortalarına doğru hem Arap hem de Osmanlı edipleri tarafından edebi anlatılara yansıtılan başlıca temalardan biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Edebiyat, Evrensel Tema, İmge, Düşmüş Kadın*

The Fallen Woman As A Universal Theme: *Fantine, Marta el-Bâni* And *Yatik Emine*

Abstract

The principles of freedom and equality of the French Revolution found a wide echo among the peoples of the West, but contrary to the expectations, the distributions of the uneven class and roles caused by the French Revolution led different segments of the society to fall into even worse situations. Indeed, by the end of the 18th century and the beginning of the 19th century, in many countries like France, Britain, Russia and Italy, the number of the women forced to sell their bodies to survive in difficult

* Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

conditions began to increase rapidly and thus this social phenomenon was processed widely in Western narratives.

Prostitution which is strictly forbidden in Islamic belief has never been tolerated in Muslim societies such as the Ottoman Empire and the Arab countries and the perpetrators of this crime were subjected to severe social penalties. However, while, the theme of prostitution had been primarily attributed to non-Muslim women since the second half of the 19th century, it was one of the main themes reflected in literary narrative by the writer of the Ottoman and Arabian authors towards the middle of the 20th century.

Keywords: *Literature, Universal Theme, Image, Fallen Women*

GİRİŞ

Antik çağlardan itibaren farklı kültürlerde, farklı şekillerde var olduğu bilinen fuhuş ve fahişelik olgusunun sistemli bir şekilde oluşmaya başlaması genellikle uygarlık tarihinin başlangıcıyla ilişkilendirilir. Avrupa'da özellikle 18. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan siyasi, ekonomik ve toplumsal bunalım insanların çaresizlik içinde kalıp yaşamak için her yolu mubah saymasından kaynaklanan bir toplum anlayışına yol açmıştır. Fransız İhtilali'nden sonra oluşan eşitsiz sınıf ve rol dağılımı, Sanayi Devrimi'nden sonra daha da derinleşen sınıflar arası uçurum, burjuva sınıfının zevk ve eğlence arzusu, orta ve alt sınıfın burjuva yaşantısına özenmesi gibi birçok farklı neden Batıda fuhuş ve fahişelik olgusunun yayılmasına ve hızla artmasına yol açmıştır (Wright, 1979: 23-110; Fuchs, 2005: 122-170).

İslam dininin fuhuşu kesinlikle yasaklamış olmasından dolayı müslüman ülkelerde bu fiili işleyenlere ağır cezalar verilmiş ve bu cürümü işleyen kadınlar şiddetle kınanmış, ahlaksız olarak damgalanıp toplumdan dışlanmışlardır. Bununla birlikte müslüman toplumlarda da eskiden beri gizli gizli yürütülen fuhuş olaylarının varlığı bilinmektedir (Tümer, 1996: 209-213).

Tanzimat dönemiyle başlayan Batılılaşma hareketiyle 1850'li yıllardan itibaren ülkede siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda değişikliklerin yaşanması ve akabinde de tıpkı Batıda olduğu gibi farklı toplumsal sınıfların doğması, uzun yıllar süren savaşlarda bir yandan bağımsızlık mücadelesi verirken bir yandan da açlık, yoksulluk ve hastalıklarla boğuşmak zorunda kalan halkın çaresizliği, Osmanlı Devleti'nde fuhuş olaylarının yayılmasına neden olan önemli etmenlerdir (Köse, 2007: 104-105). Aynı şekilde Arap ülkelerinde de, Lübnan, Suriye ve Mısır başta olmak üzere, 1800'lü yıllardan itibaren başlayan Batılılaşma hareketi neticesinde oluşan değişim ve gelişmeler, işgal ettiği

topraklarda arzu ettiği her şeyi yapabilme kudretine sahip kolonyal güçlerin halk, özellikle yerli kadınlar üzerindeki keyfi uygulamaları, aristokrat sınıf rüya gibi bir hayat sürerken alt sınıfın sefil bir hayata mahkum edilmesi gibi bir çok neden Arap ülkelerinde fuhuş olgusunun yerleşmesinin en önemli nedenleri arasında gösterilebilir (Kıştânî, 1982: 34-65).

Sosyolojik bir olgu olan fuhuş, edebi bir tema olarak farklı kültürlerin anlatılarında daha önce sık sık ele alınmış olmasına rağmen Batıda özellikle hikaye ve roman türünün gelişimiyle birlikte ciddi bir ivme kazanmış, topluma eserleri aracılığıyla her konuda yol göstermeyi amaç edinmiş yazarlar, düşmüş kadının durumu ve yaşantısını ele alarak hem topluma rehberlik etmeye hem de bu toplumsal yaranın bir şekilde tedavi edilmesi gerektiği yönünde yönetim mekanizmasını harekete geçirmeye çalışmışlardır.

Fuhuş olgusunu ele alan yazarların birçoğu ağırlıklı olarak sosyo-ekonomik koşulların kurbanı olan çaresiz fahişe imajına yer verirken farklı fahişe imajları çizen bazı yazarlar da olmuştur (Horn & Pringle, 1984: 1-7). Bununla birlikte anlatılara konu olan fahişe imajlarının ortak teması yaşam koşullarının fuhuşa sürüklediği çaresiz kadındır denilebilir. Genellikle çaresizlikten dolayı fuhuşa sürüklenen kadına gönderme yapan "düşmüş kadın" imgesinin işlenmesi, toplumdan önce bireyin ıslahını elzem gören farklı bir toplumcu yönü olan romantizm akımının etkisiyle olmuştur. Zira ilk kez Fransız İhtilali ile duyulmaya başlanan hak, adalet, eşitlik gibi kavramların en ciddi savunucusu romantik sanatçılardır. Bundan dolayıdır ki güçsüzler, kimsesizler ve zavallılar, romantikler için vazgeçilmez birer malzemedir (Çetişli, 2000: 63; Alkan, 2005: 58-73).

Türk edebiyatında fahişe imajının yaygın olarak kullanılmaya başlaması ilk önce Tanzimat edebiyatçılarının eserleriyle olmuştur. Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal, Şinasi gibi birçok Tanzimat yazarının eserlerinde genellikle köle ticareti münasebetiyle alınıp satılan gayri müslim kızların fuhuşa sürüklenmesi konu edilir. Müslüman kızların ve kadınların yaşadığı fuhuş olayları ise Cumhuriyet dönemi edebiyatında işlenmeye başlar. Arap edebiyatında da daha önceleri Mısır, Lübnan ve Suriye'de yoğun olarak yaşayan gayri müslim nüfusa mensup hür ya da cariye ve hizmetçi olarak tutulan kadınların karıştığı fuhuş olayları ele alınmış olsa da müslüman kadınların dahil olduğu fuhuş olayları ağırlıklı olarak İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında Tefik el-Hakim, Yusuf İdris, Necip Mahfuz, Neval es-Sa'davi gibi yazarların eserlerinde görülür. (Hunyan, 2012: 3).

Fantine'in Trajedik Mirası: Bir Lokma Ekmeğe Satılan Hayatlar

Romantizmin babası olarak kabul edilen Victor Hugo (1802-1885) nun *Sefiller* adlı romanının, çok zor koşullar altında yaşam mücadelesi veren kadın kahramanı Fantine, uzun yıllar farklı kültürlerdeki birçok karaktere ilham kaynağı olmuştur. Birçok farklı disiplinde farklı bakış açılarıyla ele alınan fahişe imajı, anlatılarda genellikle daha etkin olan edebi akımın etkisi altında gelişmiştir denilebilir. Romantizmin daha etkin olduğu dönemlerde fahişe imajı, “düşmüş melek” imajına dönüştürülmüş ve yazarların büyük çoğunluğu düşmüş bir kadını körü körüne yargılamak yerine onun düşmüşlüğüne altında yatan sebepleri irdeleme yoluna gitmiştir. Çünkü düşmüş bir kadını dışlamak, çaresiz durumda olan bütün kadınların aynı duruma düşmesine davetiye çıkarmak demektir ki bu, toplum için tedavisi imkansız ölümcül bir yaradır (Çetişli, 2000: 70).

Zengin olup daha rahat bir yaşam sürmek amacıyla on beş yaşındayken çiftlikten ayrılıp Paris'e giden Fantine, bir süre sonra kendini şehir yaşamının büyümesine kaptırıp üç kız arkadaşıyla birlikte eğlence âlemlerine dalar. Bu esnada Tholomyes adlı bir adama âşık olur ve yüreğiyle birlikte bedenini de sorgusuz sualsiz ona teslim eder. Ancak adam onu karnındaki bebekle bırakıp ortadan kaybolur.

Kimsesiz ve parasız kalan Fantine, babasız doğan çocuğuna bakmak için her yolu dener. Kızı doğduktan sonra onu ücreti karşılığında bakıcı bir aileye verir ve kendisi de bir fabrikada çalışmaya başlar. Ancak bir süre sonra gayri meşru ilişkisi ve babasız doğan kızı öğrenilince işinden kovulur. Kızını büyütebilmek için her yolu dener; dişini, saçını bile satar ancak en sonunda çaresiz bir şekilde bedenini satmak zorunda kalır: *kızının sokaklarda kalmasındansa kendisinin sokak kadını olması daha iyidir* (Hugo, 2004: 61).

Sokaklarda insanlık dışı muameleler gören Fantine, kızının rahatı için her şeye katlanır: dayak yer, tehdit edilir, hapse atılır ama hiçbir şey onu kızına onurlu bir yaşam hazırlamaktan alıkoyamaz. Fantine, uzun süre direnir ancak belli bir süre sonra sağlığı da bozulur. Fabrikadan kovulmasının sorumlusu olarak gördüğü belediye başkanı, durumu öğrenince Fantine'i ziyaret eder ve ondan af diler. Fantine artık çalışamayacak kadar hastadır ve sağlığı günden güne kötüye gitmektedir. Belediye başkanının, kızı Cosette'i himayesine alacağı ümidiyle teselli bulan Fantine, bir süre sonra ölür.

Marta el-Bani (Banlı Marta)

Cubran Halil Cubran'ın¹, 1906 yılında yayımlanan *Marta el-Bânî* adlı öyküsü² on altı yaşındayken daha iyi bir yaşam arzusuyla hiç tanımadığı bir erkeğin vaatlerine kapılıp onunla birlikte giden ancak bir süre sonra adamın onu karnındaki çocuğuyla terk edip gitmesiyle yaşamı cehenneme dönüşen Marta adlı kadının yaşadıklarını konu eder.

Anne ve babasını küçükken kaybeden Marta, bir ailenin yanında evlatlık olarak yaşamaktadır. Yetişkin bir genç kız olana kadar inekleri güden ve sürekli daha rahat bir yaşam hayal eden Marta, bir gün çeşme başında inekleri sularken iyi giyimli, atlı bir adamla karşılaşır. Adam kendisini çok beğendiğini eğer isterse alıp oralardan götürebileceğini ve bolluk içinde yaşatacağını vaat eder. Marta henüz çok genç ve tecrübesizdir, adamın niyetini anlayamaz. Üstelik son derece sıkıldığı bu hayattan kurtulmak isteğiyle kendini atlı adamın vaatlerine kaptırır ve elinde olmadan adama inanıp onunla birlikte gider.

Aradan yıllar geçmiştir. Kahraman anlatıcı, tatilini geçirmek için geldiği Beyrut'ta, pansiyondan dışarıyı seyrederken küçük bir çocuk yanına gelir ve sattığı çiçeklerden bir tane almasını rica eder. Kahraman anlatıcı, bu çelimsiz oğlana son derece müşfik davranır ve kim olduğunu sorar. Oğlan, Banlı Marta'nın oğlu olduğunu söyler. Marta'nın hikayesini daha önce duymuş olan kahraman anlatıcı merak eder ve çocuğa annesinin nerede olduğunu sorar. Evde, hasta yattığını öğrenince çocuktan kendisini eve götürmesini ister. Bakımsız bir odada sefalet içinde yaşayan Marta, yatakta ömrünün son anını beklemektedir. Kahraman anlatıcıyı görünce öfkelenir, onun da diğerleri gibi belli bir amaç için geldiğini zanneder. Ancak kahraman anlatıcı, Marta'ya yaşadıklarının kendisinin suçu değil toplumun suçu olduğunu söyleyerek utanmaması gerektiğini uzun uzun anlatır. Bir süre sonra Marta ölür. İki yoksulun omuzlarında taşınan cenazesi şehirden uzak bir tarlaya defnedilirken yanında oğlu ve kahraman anlatıcı dışında hiç kimse yoktur.

¹ Hayatı ve eserleri hk. geniş bilgi için bkz. Mihâil Nu'ayme, *Cubran Halil Cubran Hayâtuh, Mevtuh, Edebuh ve Fennuh*, Müesseses Nevfel, Beyrut 1978; Jean Cubran, *Cubran Halil Cubran Hayâtuh ve 'Âlemuh*, Beyrut 2009; Cemil Cebr, *Cubran Halil Cubran Fî Hayâtihi'l-'Âsife*, Müesseses Nevfel, Beyrut 1981.

² Bu öykü, Cubran Halil Cubran'ın 1906 yılında yayımlanan *'Arâ'isu'l-Murûc* adlı eserindeki üç öyküden biridir. Hikayeden yapılan alıntılar, eserin Daru'l-Ceyl tarafından basılan 1997 yılı baskısındadır. Bkz. *'Arâ'isu'l-Murûc*, Cubran, Cubran Halil Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1997, s. 57-79.

Yatık Emine

Refik Halit Karay'ın³ 1919 yılında yazdığı *Yatık Emine*⁴ adlı hikâyede de vilayet merkezinde uygunsuz davranışlarıyla çeşitli olaylara sebebiyet veren Emine adlı bir fahişenin, sakinliğiyle bilinen ve neredeyse hiçbir uygunsuz olay yaşanmayan bir kasabaya sürülmesiyle birlikte kasabada yaşanan olaylar anlatılır.

Ankara vilayet merkezinde olumsuz birtakım olayların doğmasına sebep olan Yatık Emine, valilik kararıyla Haymana ovasındaki küçük bir kasabaya sürgün edilir. Kalacak yer bulunmadığı için Emine'nin bir süreliğine hapisanede kalması uygun görülür. Kasaba halkı, Emine gibi rezil bir kadının valilik tarafından memleketlerine gönderilmesine tepkilidir. Valiliğin bu uygulamasına tepkilerini göstermek için kaymakama bir heyet gönderirler. Ancak kaymakam, valiliğin Yatık Emine'yi ıslah etmek amacıyla buraya gönderdiğini ve bunun kendileri için bir şeref olduğunu belirtir.

Emine hapisteyken, iki kadın mahkum tarafından dövülür. Daha kötü olaylara sebebiyet vermemek için kaymakamın talimatıyla Emine hapisten çıkarılıp zorla razı edilen yaşlı bir kalem odacısının evine yerleştirilir. Ancak bir süre sonra odacının karısı, köylü kadınların sözlerinden etkilenip kıskançlık duygularına kapılarak Emine'yi yaka paça dışarı atar. Gale yana gelen kasabalı Emine'yi linç etmek ister ve öldüresiye döver. Hastanede tedavisi tamamlandıktan sonra izne ayrılan bir hizmetlinin yerine temizlik işlerine yardım etmesi uygun görülür. Böylelikle hastanede barınması da mümkün olacaktır. Ancak Server adındaki bir memurla yaklaşmasının duyulması üzerine jandarma komutanı tarafından dövülen Emine'nin hastaneden atılması ve kasaba dışında harabe bir eve yerleştirilmesi uygun görülür. Server, Emine'nin gıda ve barınak ihtiyaçlarını karşılayan tek kişidir bu yüzden rahatlıkla eve girip çıkabilmektedir. Ne var ki bir süre sonra dedikodular yayılır ve Server, kasabaya iki gün uzaklıktaki köprü muhafızlığı görevine sürülür. Emine yalnız kalmıştır. Kocalarını Emine'den kıskanan kasaba kadınları gizlice eve girip Server'in tedarik ettiği üç beş parça eşyayı kırıp dökerler. Emine bu duruma kimseyi inandıramaz. Çaresiz kalarak sokaklarda yardım ve ekmek dilenmeye başlar. Emine'nin çaresizliğini görüp insafa gelen Teğmen Sabri, kendi istikâkından Emine'ye her gün bir ekmek verilmesi için fırıncıya haber

³ Hayatı ve eserleri hk. bkz. Yardım, Mehmet Nuri, *Refik Halit Karay Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1997; Ekiz, Osman Nuri, *Refik Halit Karay*, Toker Yay., İstanbul 1999.

⁴ Karay, Refik Halid, *Memleket Hikayeleri*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul 1979, s. 7-37.

gönderir. Bir müddet sonra fırıncı, daha önceden aldığını iddia ederek ekmek vermek istemez ve onu kovar. Bunun üzerine Emine tezgâhın üzerinden bir ekmek kapıp kaçır. Fırıncı bu durumunu jandarma komutanına şikâyet eder ve ona bir daha ekmek vermeyeceğini söyler. Artık şikâyetlerden iyice bunalan Teğmen bu kararı onaylar. Emine artık tamamen çaresizdir. Daha önce Server'in, Emine'nin evine rahatça gidip gelmesinden cesaret alan kasaba erkekleri, hatta jandarmalar bile evin etrafında dolaşmaya başlamıştır. Ancak soğuk bir kış gecesi eve giren iki jandarma, Emine'nin soğuktan donmuş bedeniyle karşılaşır.

Kısaca özetlenen üç hikâyede de farkında olmadan işledikleri bir hatanın sonucu olarak istemeden batağa sürüklenen kadın kahramanların yaşadıkları konu edilmiştir. Her üç kadın da işledikleri bu fiil yüzünden, sebepleri araştırılmaya gerek bile duyulmadan yaşadıkları toplumdan dışlanmış, neticede de bir köşede tek başlarına ve perişan bir halde ölüme mahkûm edilmişlerdir.

Üç farklı toplumda, farklı dönemlerde fuhşa sürüklenen üç kadın kahramanın yaşadıkları neredeyse bire bir örtüşmektedir. Özellikle Fransız romantik Hugo ve Arap romantik Cubran'ın, Fantine ve Marta karakterlerinin çocukluk yıllarından itibaren hayaller, özlemler ve acılarla dolu yaşamlarını son nefeslerine kadar görme imkânı buluruz ve neticede her ikisi de arkalarında birer gayrı meşru çocuk bırakarak, yazarları tarafından acı bir şekilde ölüme mahkûm edilir. Fantine'in, öksüz ve yetim kalan kız çocuğu olayın akışı içerisinde, annesinin ölümünden kendisini sorumlu tutan belediye başkanı tarafından büyütülür ve her türlü hayat garantisi sağlanır. Banlı Marta'da ise geride kalan erkek çocuğun akıbeti, hikâye sonlandığı için öğrenilemez.

Fantine ve Marta'dan farklı olarak Yatık Emine'yi çocukluğundan itibaren değil, vilayet merkezindeki vukuatlarından dolayı küçük bir kasabaya sürülen bir hayat kadını olarak tanırız. Öyküde, Emine'yi fahişeliğe sürükleyen nedenlerden bahsedilmez. Onun sadece sürgün edildiği kasabada yaşadıkları anlatılır. Emine'nin diğer iki karakterden farklı olarak çocuğu da yoktur ancak sonu diğerleriyle aynıdır ve o da ıssız bir kulübede açlıktan ve soğuktan donarak ölür.

Herhangi bir toplumda, bir kadının fuhşa sürüklenmesinin ve bir fahişe olarak hayatını sürdürmesinin sebepleri çok az farklılık gösterir. Fransız Fantine, Lübnanlı Marta ve Türk Emine'nin kaderleri de çok az farklarla birbirinin aynıdır. Bu benzerlik ve farklılıkları genel olarak fuhşa sevk eden ve fahişe olarak yaşamak zorunda bırakan etkenler olmak üzere iki ana başlık

altında ele almak mümkündür. Burada Fuhşa sevk eden etmenlerin daha çok psikolojik, devam ettiren etmenlerin de toplumsal ve siyasal yönlerinin ağır bastığı üzerinde durulacaktır.

Soylu Vahşi: Şehrin Kirlettiği Saf Ruhlar

Jean Jack Rousseau'nun ilk kez *Toplum Sözleşmesi* ve *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri* adlı eserlerinde kullandığı “soylu vahşi” kuramı, genel itibarıyla doğanın saflığı ve şehrin kirlenmişliği üzerine kurulmuştur. Rousseau'ya göre insanlığın toplumsal seyri, bir ilerlemeden ziyade, gerileme ve soysuzlaşmaya doğrudur. Temiz, bozulmamış ve erdemli bir hayatın kaynağı olan doğadayken insan saf ve mutludur. Oysa toplumsal eşitsizliğin ve çürümüşlüğü kaynağı olan kent yaşamına geçince özgürlüğünü, benliğini ve erdemini yitirir. Doğadan kopuş bir bakıma kendi mutsuzluğunu kendi elleriyle hazırlamaktır.

Bu kuram, incelenen hikayelerdeki üç kahramanın yaşamında da önemli bir yer işgal eder. Buna göre kirlenmişliği ifade eden fuhuş olgusunun asıl sorumlusu da şehirdir. Önceleri, karakterler için zenginlik ve refah dolu bir hayatın kaynağı olarak görülen şehir yaşamı, fuhuş batağına battıktan sonra "kanalizasyon çukurlarının pisliği"yle özdeşleştirilir (Cubran, 1997: 27).

On beş yaşına kadar şehirden uzak bir çiftlikte yaşayan Fantine zengin olup daha rahat bir hayat yaşamak arzusuyla Paris'e gider ve kısa sürede kendini şehrin büyümesine kaptırır. Çiftlikte tertemiz bir hayat yaşayan Fantine'in fahişeliğe sürüklenmesi şehirdeyken başlar. Aynı şekilde Marta da kibar ve şık giyimli bir atlının zengin ve müreffeh şehir hayatı vaatlerine kapılarak on altı yaşına kadar Lübnan'ın dağlık bir köyünde yaşadığı çiftlikten ayrılır ancak o da kandırıldığı adam tarafından gayri meşru bir çocukla ortada bırakılır.

“O kızcağız dün vadinin ağaçları arasında güvenderken bu gün şehirde yoksulluk ve açlığın elemine boyun eğmişti. O yetim kızcağız; genç kızlığını kırlarda inek güderek, doğanın kollarında geçirmişti ama bugün kokuşmuş şehrin ırmağının atıklarıyla birlikte akan, yoksulluk ve perişanlığın tırnakları arasında çarpınan bir av olmuştu” (Cubran, 1997: 67-68) ifadeleri aslında Marta'nın saflıktan düşmüşlüğü uzanan yaşamının özeti mahiyetindedir.

Cubran'a göre Marta karakterinin bu duruma düşmesinin asıl sorumlusu şehir yaşamıdır. Onu kandırıp yemyeşil vadilerden koparan atlı adam ne kadar suçluysa; bir lokma ekmek için onu fahişe olmaya zorlayan şehir yaşamı da o oranda suçludur. Zira Marta o vadilerde, genç bir kız olarak zaman zaman aç

kalmış, kısıtlı imkânlarla yaşamış ancak her şeye rağmen iffetini muhafaza etmeyi başarmıştır. Marta önceleri yeşil vadilerin kapladığı doğa kadar saf ve temizdir. Düşmüş bir kadın olan Marta ise "kanalizasyon çukurlarının pisliği" olarak tanımlanan şehirle özdeşleştirilir. Yani doğa, küçük bir çocuk kadar temizdir ama şehir, bir fahişe kadar kirletilmiştir.

Vilayet merkezinde fuhuş bataklığına düşen Emine'nin ıslah edilmek üzere merkezden uzak bir kasabaya gönderilmesi de şehir yaşamının pisliğinden kurtulmanın şehirden uzaklaşmakla mümkün olabileceğini ifade eder niteliktedir.

İlk Gençlik Hatası ve Sahipsizliğin Müebbet Cezası

İncelenen üç hikayede de koruyucu bir aile özellikle de babanın olmayışı, bir kadının fuhşa sürüklenmesinin ilk ve en önemli nedeni olarak ele alınır. Başka bir deyişle sahipsizlik, ilk gençlik yıllarındaki basit bir hata yüzünden fuhşa sürüklenen karaktere verilen müebbet bir fahişelik cezasıdır adeta.

Fantine karakteri tanıtılırken "*toplumun bilinmeyen karanlık bir noktasından çıkmış ve hayata karışmıştı. Doğduğu şehir biliniyordu ama anası babası kimdi bilen yoktu. Bir soyadı yoktu hatta adının neden Fantine olduğu, ona bu adı kimin verdiği belli değildi*" (Hugo, 2004: 35) ifadeleriyle onun tümüyle sahipsiz olduğu anlatılır.

Marta karakteri de daha hikayenin ilk cümlesinde "*babası, o beşikteyken öldü, on yaşına varmadan da annesini kaybetti*" (Cubran, 1997: 57) ifadeleriyle tanıtılır.

Yatık Emine'nin "... *adım Emine, babamın adı Abdullah, anamınki Hürmüz...*" (Karay, 1979: 11) ifadelerinden, Emine'nin bir ailesi olduğu sanılabilir ancak karakollarda, mahkemelerde tekrar edile edile öğrenip ezberlediği ve birbiri ardına kayıtsızca söylediği sözlerdir bunlar. Vilayet merkezinde uzun süredir fuhuş batağında ve ıslah edilmek üzere tek başına merkezden uzak bir kasabaya sürülmüştür. Dolayısıyla bir ailesi var olsa bile Emine'nin çok uzun zamandır bir ailenin koruyuculuğundan yoksun olduğu anlaşılmaktadır.

Çaresizlik: Yaşam Savaşının En zayıf Halkası

Sosyo-ekonomik koşulların kurbanı olarak tasvir edilen fahişe imajı dünya edebiyatında en sık işlenen konulardan biridir. Fuhuş batağına sürüklenen ve çırpındıkça daha çok batan fahişe karakter, içinde bulunduğu olumsuz

koşulların her türüyle mücadele etmek zorundadır. Çaresizlik fuhuş batağına sürüklenen karakterlerin en zayıf noktasıdır.

Fantine gayrı meşru çocuğıyla ortada kalınca hayatta kalabilmek için uzun süre mücadele eder. Kimsesiz ve parasız kalan Fantine, babasız doğan çocuğına bakmak için her yolu dener. Kızı doğduktan sonra onu ücreti karşılığında bakıcı bir aileye verir ve kendisi de bir fabrikada çalışmaya başlar. Ancak bir süre sonra gayrı meşru ilişkisi ve babasız doğan kızı öğrenilince işinden kovulur. Onu fahişe olmaya iten birçok sebep olsa da en önemli sebep, fabrikadaki inden kovulduktan sonra düştüğü çaresiz durumdur. Bakmak zorunda olduğu bir kızı vardır ev Fantine, kızını büyütebilmek için her yolu dener; uzun sapsarı saçlarını hatta inci gibi iki dişini bile satar ancak en sonunda çaresiz bir şekilde bedenini satmak zorunda kalır: *kızının sokaklarda kalmasındansa kendisinin fahişe olması daha iyidir* (Hugo, 2004: 61).

Marta da kandırıldığı adam tarafından karnında çocuğıyla yapayalnız bırakılan bir kadındır. Küçük bir kulübede oğluyla birlikte açlık ve soğukun kucağında sefil bir hayata mahkum edilir. Adam ortadan kaybolduktan sonra Marta'nın yerini öğrenip onun çaresizliğini koz olarak kullanan arkadaşları birbiri ardına evin etrafında dolaşmaya başlar. *"her biri namusu para karşılığında satın almak, bedeninin onuruna karşılık ekmek vermek için yarışıyor..."* (Cubran, 1997: 78) diyen Marta'nın ifadelerinden, onu sefalet ve düşmüşlüğe sürükleyen cürümün, toplumun erkek bireyleri için insani bir yardım vesilesi olarak görüldüğü algısı yanlış olmaz.

Yatık Emine'de kasabaya sürgün edildikten sonra sefil bir hayata mahkum edilir. İzinli bir hastabakıcının yerine bir süre hastanede çalıştırılır ancak "namuslu birileri çalışsın" denilerek işten çıkarılır ve kaderine terk edilir. Kasabanın dışında köhne bir kulübede açlık, soğuk ve yalnızlık içinde yaşamaya çalışır. Kendisine yardım eden tek kişi olan Server kasabadan uzaklaştırılır, jandarma komutanının talimatıyla tahsis edilen ekmek istikakı kesilir ve Emine çaresizlik içinde bir lokma ekmek bulmaya çalışarak sefil bir hayat sürer.

Fahişenin İnfazı: Toplumsal Baskı ve Dışlama

Toplumsal baskı ve dışlama, fuhuş batağına sürüklenmiş çaresiz bir kadına uygulanan kaçınılmaz infaz yöntemidir ve sonucu da kesinlikle ıssız bir köşede tek başına açlık, soğuk ve hastalıkla boğuşarak acı bir şekilde can vermektir.

Fantine, gayrı meşru ilişkisi yüzünden fabrikadan kovulduktan sonra uzun süre iş arar ancak bütün kapılar yüzüne kapanır. Son çare olarak bedenini satarak hayatta kalmaya çalışır ancak yaşadığı sefalet dolu hayatın sonunda sağlığını kaybeder ve neticede de acı içinde kıvranarak hayata gözlerini yumar. Romanda Fantine'i gayrı meşru ilişkisi yüzünden yargılayıp işinden kovulmasını sağlayan işçi kadınlar toplumsal baskının sembolü olarak kullanılır.

Gayrı meşru çocuğuyla köhne bir evde sefil bir yaşama mahkum edilen Banlı Marta adlı hikayede, toplumsal baskı Fantine'in yaşadıklarından çok daha ağır bir şekilde hissedilir. Marta, kendisini ziyarete gelen anlatıcı kahramana; *"Ben mezarlar arasında duran bir cüzamliyim. Sakın bana yaklaşmayın. Eğer benim yakınımda olursanız, toplum sizi de pis zanneder ve kendisinden uzaklaştırır. Şimdi gidin ve o kutsal vadide adımı sakın anmayın"* (Cubran, 1997: 72) diyerek Lübnan toplumunun düşmüş bir kadına nasıl baktığını tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer. Marta, yaşadığı sefil hayatın sonunda bir deri bir kemik kalmış halde tek başına ölüme terk edilir. Öldüğü zaman rahipler ona dua etmeyi reddeder ve iki yoksulun omuzlarında mezarlığa götürülerek defnedilir. (Cubran, 1997: 79)

Toplumsal baskı, Yatık Emine'de çok daha ağır bir dozda hissedilir. Emine, ıslah edilmek üzere gönderildiği kasabada, ıslah edilmek şöyle dursun, insanlık dışı bir muamele görür ve kaderine terk edilir. Kasabaya geldiği zaman kendisine kalacak bir yer bulunmadığı için hapisanede tutulur ancak onun varlığından rahatsız olan kadın mahkumlar tarafından dövülür. Bu şekilde hapiste tutulmasının uygun olmadığı gerekçesiyle kalem odacılarından birinin evinde kalması uygun görülür ancak bir süre sonra Emine'yi kıskanan yaşlı odacının karısı onu yaka paça dışarı atar. Gale yana gelen kasabanın kadınları tarafından öldüresiye dövülür. Emine bir süre hastanede tedavi görür. Tedavisi tamamlandıktan sonra geçici olarak hastane hizmetlerine bakması koşuluyla hastanede tutulur ancak *"elin aşıftesini biz mi besleyeceğiz; onu gönderin de yerine namus ehli bir başkasını kullanın"* diyen kaymakamın talimatıyla hastaneden çıkarılıp kasabanın dışında kendisi için hazırlanan bomboş bir eve yerleştirilir. Kasabada ona yardım eden tek kişi, hastanede memur olarak çalışan Server'dir. Ancak kısa süre sonra Server'le Emine'nin yakınlığı kasabalının dikkatinden kaçmaz ve Server kasabadan uzaklaştırılır. Kendisine yardım edecek başka kimse kalmayınca Emine, hayatta kalmak için bir süre mücadele

etse de, ekmek istikakı da kesilince köhne kulübesinde açlıktan ve soğuktan donarak ölür.

Düşmüş Kadın: Toplumsal Yozlaşma ve Çürümüşlüğün Sembolü

Herhangi bir toplumun anlatılarında fahişe imgesi genellikle toplumun yozlaşmışlığının ve çürümüşlüğünün sembolü olarak ele alınır. Çürümüşlük hem toplumun bireyelerine hem de devletin bütün kurumlarının işleyişine sirayet etmiştir dolayısıyla fuhuş olgusunun yayılmasında devlet politikalarının rolü de büyüktür. Fuhuş olgusunun ele alındığı anlatıların çoğunda, bazı politikacılar ya da bir hükümet temsilcisi etkisiyle batağa düşen kadın karakterler görmek mümkündür.

Fantine'in fuhşa sürüklenmesinin ve bir fahişe olarak hayatını idame ettirmesinin önemli etkenlerinden biri devlet politikalarıdır. Fuhşa sürüklenmesi dolaylı olarak şehrin yöneticisi olan belediye başkanı, fahişe olarak yaşaması da sokaklarda bedenini satarak yaşamaya çalışan birçok kadını görmezden gelen güvenlik kuvvetlerinin başkanı olan Javert ile ilişkilendirilir.

Banlı Marta; "*sokaklar bedenlerini ve ruhlarını sana en ucuz fiyata satacak kadınlarla dolu*" (Cubran, 1997: 69-70) diyerek Lübnan sokaklarının da tıpkı Paris sokakları gibi fahişelerle dolu olduğunu belirtir. Ancak her nedense bir kadının sokaklarda göz göre göre bedenini pazarlamaya çalışmasına o anda müdahale edilmez ama sonradan o kadın bir cüzzamlymış gibi toplumdan dışlanır.

Yatık Emine, Valilik kararıyla vilayet merkezinden bir kasabaya sürgün edilir. Kasabada ıslah edileceği hükmü verilmesine rağmen kasabanın kaymakamı ve jandarma komutanının keyfi kararlarıyla hayat ona zindan edilir. İki jandarma çavuşu, bir gece onun evine gelip soğuktan donmuş bedeniyle karşılaştıkları zaman bile bir müddet onun cansız bedeniyle ilgili fanteziler kurarlar.

Sonuç

Fuhuş ve fahişelik olgusu farklı dönemlerde, farklı kültürlerde ele alınan yaygın bir konu olmasına rağmen edebi anlatılarda popülerlik kazanması, 19. yüzyıl Batı edebiyatında roman sanatının popülerlik kazanmasıyla eş zamanlıdır.

Fuhuş olgusunun yayılma sebepleri toplumdan topluma çok az farklılık gösterse de genellikle birbiriyle benzerdir. Batıda Fransız ihtilali ve Sanayi Devrimi'nden sonra oluşan değişim ve gelişmelerin toplum yapısını derinden

etkilemesi, toplumsal tabakalaşmanın çeşitlenmesi ve tabakalar arasındaki dengelerin bozulması, kentlerin zenginleşmesi ve kent yaşamının rağbet görmesi, alt tabakadan insanların çaresiz durumlara düşmesi ve yaşamak için her yola başvurması gibi nedenler fuhuş olgusunun yayılmasını hızlandırmıştır.

Fahişe imajı, özellikle romantik yazarların eserlerinde, ekonomik zorluklar başta olmak üzere birçok çeşitli sebep yüzünden batağa sürüklenen “düşmüş melek” imajına dönüştürülmüş ve tipleri dışlamak yerine kesinlikle el uzatmak gerektiği üzerinde ısrarla durulmuştur. Bunun yanı sıra düşmüş kadını katı bir ahlâk anlayışıyla yargılayıp, bu tür kadınların toplum için bir tehdit oluşturduğunu ve toplumdan kayıtsız şartsız dışlanması gerektiğini savunan yazarlar da olmuştur.

KAYNAKLAR

- Alkan, Erdoğan. *Romantizm*, Varlık Yayınları, İstanbul 2005.
- Cemil Cebr, *Cubran Halil Cubran Fî Hayâtihi'l-‘Âsife*, Müessesese Nevfel, Beyrut 1981.
- Cubran, Cubran Halil. *'Arâ'isu'l-Murûc*, Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1997, s. 57-79.
- Çetişli, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Akçağ Yay., İstanbul 2000
- Ekiz, Osman Nuri, *Refik Halit Karay*, Toker Yay., İstanbul 1999.
- Fuchs, Rachel G., *Gender And Poverty In Nineteenth Century Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.
- Horn, Pierre L & Pringle, M. Beth. *The Image of the prostitute in Modern Literature*, Frederick Ungar Publishing CO., New York 1984.
- Hugo, Victor, *Sefiller*, Bahar Yayınları, İstanbul 2004.
- Hunanyan, Gevorg. *The Image Of The Prostitute In Modern Arabic Literature*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ohio State University, Ohio 2012.
- Jean Cubran, *Cubran Halil Cubran Hayâtuh ve ‘Âlemuh*, Beyrut 2009
- Karay, Refik Halid, *Memleket Hikayeleri*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul 1979, s. 7-37.
- Köse, Osman. "XVIII. Yüzyıl Sonları Rus Ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul'da İçki Ve Fuhuş Yasağı", *Turkish Studies*, Vol: 2/1, s. 104-123.

Kışt n , Halid. *The Prostitute in Progressive Literature*, Allison & Busby, New York 1982.

Muhammad, Day n  ‘Ali, "el-M mesu'l-F dile F r-Riv yeti'l-'Arabiyye", *el-Bahreyn es-Sek fiyye*, Cilt: 18, Sayı: 65, July 2011, s. 81-98.

Nu’ayme, Mih il. *Cubran Halil Cubran Hay tuh, Mevtuh, Edebuh ve Fennuh*, M essesese Nevfel, Beyrut 1978.

 ann s, J n. *S ratu'l-M mes F 'l-Edebi'l-'Arabiyye*, D aru'l-Menh li'l-Lubn n , Beyrut 2006.

T mer, G nay, "Fuhuş", D A XIII/209-214, İstanbul 1996.

Wright, David. *State Regulation of Prostitution In Nineteenth Century France*, University of Wisconsin, Madison 1979.

Yardı, Mehmet Nuri, *Refik Halit Karay Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1997.